

voor *immoraliteit* kunnen worden. Dat we soms het gevoel hebben door muziek in ons 'diepste zelf' geraakt worden, lijkt onbetwistbaar. Of dit aanleiding geeft tot goedheid of slechtheid, hangt dan misschien eerder af van de vraag hoe dat 'zelf' daarvoor al georiënteerd was. Wat er ook van zij, dit mooi uitgegeven boekje behandelt een intrigerend thema en zal, ondanks wat gebrek aan conceptuele helderheid en argumentatieve scherpte, voor niet al te kritisch ingestelde lezers ongetwijfeld een bron van geestelijke verstrooiing zijn, al was het maar door de vele anekdotes die de auteur onder meer uit haar eigen leven plukt.

Philippe LEPERS (Kortrijk)

EEN FILOSOFISCHE ROMAN?

Ann Van Sevenant, *Filosofie en fictie. Denkbeelden in dialoog*. Utrecht, Klement, 2018, 255 blz., € 28,99, ISBN 9789086872718

De voorbije jaren schreven drie Vlaamse filosofen een roman met een duidelijke wijsgerige inslag. Alicja Gescinska publiceerde *Een soort van liefde* (De Bezige Bij, 2016); Peter De Graeve bracht een jaar later *De afvalligen* (Polis, 2017) in de boekhandel. Nu komt Ann Van Sevenant met *Filosofie en fictie/Denkbeelden in dialoog* (bij Klement).

Is haar boek echt een roman? Sommigen zullen twijfelen en misschien zou de auteur dit zelfs betwisten. Maar eigenlijk is *Filosofie en fictie* wel een roman, weliswaar een ongewone roman. Is het boek niet tegelijk een filosofisch werk? Jawel, omdat Ann Van Sevenant haar roman bijzonder filosofisch heeft ingekleed. Er is immers een wijsgerig decorum dat zich niet laat herleiden tot wat opsmuk.

Het boek blijft wel een roman, vooral omdat er een plot is. Voor de wijsgerige dimensie krijgt de lezer talrijke, heel duidelijke indicaties. Op een eerste niveau zijn de personages wijsgeren, de ik-verteller en Annick in het eerste dialoog-deel, Adriaan en Amber in het tweede deel. Er is natuurlijk meer. Op een tweede niveau voeren die personages filosofische gesprekken. Daarbij schuwen zij in hun breedsprakigheid geen overvloedige referenties aan de grote auteurs en teksten uit de geschiedenis van de filosofie, van Zarathustra tot Jacques Derrida. Er is uiteindelijk een derde niveau in de ontplooiing van de plot.

Een roman moet natuurlijk een plot bevatten, een dramatisch verloop met een aanloop, een midden en een afloop of ontknoping. Ook zo'n intrige vindt de lezer hier in een weliswaar onconventionele of ongewone vorm. Hij moet de aanloop

afleiden van het ‘midden’, het eigenlijke corpus van het dramatische dialoogverloop. De ontknoping is er, maar die blijft dubbelzinnigheid – zoiets hoort bij een moderne wijsgerige roman die van een wat grillige narrativiteit houdt.

Een recensent mag natuurlijk de ‘uitkomst’ niet verraden. ‘Uitkomst’ moet trouwens tussen aanhalingstekens staan. Hierover misschien alleen dit: de uitkomst is een draagwijdte, de reikwijdte van het levensdrama waarin vormen van verbondenheid de substantiële thema’s vormen. De auteur laat dit trouwens ook aan de lezer over.

Het boek bevat een surplus. Aan de twee dialogen met de reeds aangeduide intrige gaat een essay vooraf, een tekst die de lezer beter opspaat en uiteindelijk als een epiloog leest. Dit essay is bovendien een essay in de ware zin van het woord: in een ander perspectief een poging ondernemen en proberen uitleg te geven aan datgene waar het in de dialogen thematisch om gaat. Het is aan de hand van vrije, onsystematische beschouwingen zonder geleerde voetnoten of een academisch verantwoorde bibliografie een trachten te verhelderen wat ‘terzake’ is. Dat proberen is de auteur, Ann Van Sevenant, eigen: zij houdt van de vrije beschouwingen, zoals een nadenkend iemand ze niet zelden voor zichzelf ontvouwt. Het is een contempleren, een verwijlen, een schrijden en bedachtzaam wandelen rond de tempel van het essentiële. Dat is een eerste betekenis van contemplatie. Zoiets doet niemand met haastige stappen – tenzij uiteraard de dynamische persoonlijkheden die ‘recht door zee’ geen tijd wensen te verliezen, maar eigenlijk intellectueel op klippen gaan.

Wil de lezer ook nog een academisch-scholastieke onderbouwing, dan kan hij andere boeken raadplegen om te weten wie Derrida of Wittgenstein zijn en wat ze hebben geschreven, of om te weten waar en hoe Heidegger zijn thema over de *Gelassenheit* heeft ontwikkeld.

Ann Van Sevenants oeuvre verdient sympathie en waardering. Eerst en vooral omdat deze auteur haar eigen weg gaat en eigenlijk niet de context van instituties nodig heeft om te schrijven wat ze wil schrijven. Beter uitgedrukt: wat ze wil schrijven, schrijft ze en publiceert ze zonder servitudes. Vele collega’s in het filosofisch vakgebied gebruiken die servitudes (waaraan ze overigens een prachtig leefloon overhouden) als excuus om juist niet te schrijven. Ze steken veel tijd in subsidieaanvragen voor hun wereldschokkende onderzoeksprojecten.

Het oeuvre van Ann Van Sevenant is omvangrijk en veelzijdig. Haar boeken gaan over architectuur, erotiek, poëzie en over de spiritualiteit van Zarathustra. Eigenlijk is haar thema de liefdevolle verbondenheid in al haar facetten en belichamingen. Uiteraard heeft zij het eveneens over datgene wat de

verbondenheid ongedaan kan maken of er tegenin gaat, dus zowel over symboliek als over haar tegendeel, de diaboliek. Ja, ook de diaboliek, want, niet alleen slaapt God nooit, ook de duivel doet dat niet, die gaat immers prat op zijn overigens uiterst geraffineerde bedrijvigheden. Hij, de duivel, is uiterst competent en erudiet in het aanstoken tot onenigheid, in het uithollen van de waarheid en in het vervalsen van liefde en schoonheid. Kennelijk meer dan God, is hij de grote inspiratiebron voor de literatuur. Zonder duivel zouden geen boekhandels of uitgeverijen bestaan. Zonder het werk van de Satan en zijn trawanten zouden we geen opera's, adembenemende films en romans, ook shakespeareaanse meesterwerken hebben. Maar die duivel zelf brengt Van Sevenant niet ter sprake, wel wat hij met en in het verlangen van de mens op gang brengt of wat hij met die aspiraties van de mens juist niet laat gebeuren.

In verband met dit belang van de verbondenheid (en van de verbondenheden) die we in onze levensloop kennen, kunnen we ons afvragen of een wijsgeer niet tegelijk de voorwaarden dient te verhelderen die vervuld moeten worden om die 'verbondenheden' te begrijpen. Sommigen zullen het over een spirituele motivatie hebben, anderen over een onderliggend zingevend systeem – of althans brokstukken ervan. Bij en voor Van Sevenant hebben we het vermoeden dat een onderliggende inspiratiebron werkzaam is, weliswaar niet zonder ambivalenties en nuances zoals in dit dialoogfragment dat zoals zovele andere op de moeizame en problematische ontknoping van het levensdrama wijst (hiermee ronden we deze recensie af):

- Vreemd genoeg hoor je niemand zeggen dat afscheid nemen een beetje leven is, zegt ze (Annick) daarop. Niet weten of het leven de dood is en de dood het leven. Was het Dostojevski die dat ooit retorisch stelde? Doet dat bij jou geen belletje rinkelen?

- Zo ver zou ik niet gaan, verzucht ik. Ik zou leven en dood als randverschijnselen van elkaar zien. Met nevenwerkingen in beide richtingen.

- Het sterven wordt vaak geassocieerd met het uitblazen van de laatste adem, denk je niet? De laatste adem, hoor je dat? Alsof je je daar nog iets bij kunt voorstellen. Zoiets als de laatste seconden van de laatste minuut van het laatste uur.

- Op de rand van je bestaan kun je daar nauwelijks nog bij, zo val ik haar bij. Want je bent misschien al vertrokken naar de niet-beleving van de tijd.

En ze gooit zo maar een gedachte in het midden:

- We sterven dus niet echt. We sterven vooral voor elkaar.

Wat me intrigeert is dat ze nagenoeg ongeremd over 'de dood' spreekt. Blijkbaar is ze tot heldere ideeën daarover gekomen.

- Misschien heb je helemaal geen verdoving nodig, zegt ze gelaten. Wie weet bestaat er zoiets als een natuurlijke verdoving, zoals bij bevallingspijn. Wat vreemd toch hoe die opperste opgave, de overgave aan de zelfverdwijning, vandaag tot iets maakbaars is geworden.

Wil ze zeggen dat de dood aankunnen zonder klinische verdoving voor haar de ultieme uitdaging is?

Hoe diepgeworteld zit de angst voor het onvoorstelbare einde, dat paradoxaal genoeg tot uiting komt in lange passieverhalen, over liefde die niet sterft. De mens die zegt: onze liefde zal nooit sterven. En zo is het ook. Hij kan niet anders denken. Dus neemt hij dat mee de dood in (160-161).

Jacques DE VISSCHER (Sint-Denijs-Westrem)